

Силвия Стефанова

**СРЕД ЗВЕЗДИТЕ:
СИМО ЛАЗАРОВ И МУЗИКАЛНИЯТ АВАНГАРД**
(ХРОНИКИ)

София, 2019

Снимките на корицата са от премиерата на спектакъла „Небесни сфери“ в НДК (1986) и от мегаспектакъла „Коледа в небето“ пред НДК (1991) на проф. Симо Лазаров.

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде възпроизвеждана или предавана под каквато и да е форма и по какъвто и да било начин без изричното съгласие на автора и на издателство „Изток-Запад“.

© Силвия Стефанова, автор, 2019

© Издателство „Изток-Запад“, 2019

ISBN 978-619-01-0338-7

СИЛВИЯ СТЕФАНОВА

СРЕД ЗВЕЗДИТЕ:
СИМО ЛАЗАРОВ
И МУЗИКАЛНИЯТ АВАНГАРД

(ХРОНИКИ)

На скитниците в селенията на музиката

СЪДЪРЖАНИЕ

И НДК-то запали, за да ни сгрее (<i>вместо преговор</i>)	7
<i>Емил Лазаров</i>	

Част първа СЪНУВАЩИТЕ ЗВУЦИ / 15

БЕЗКРАЙНИЯТ ЕЗИК	17
НОВИЯТ ВЕК И НЕГОВИТЕ ГЕРОИ	21
ЛЕОН ТЕРЕМИН – шпионин и гух	23
ЛУИДЖИ РУСОЛО – гениалният шум	37
ЕДГАР ВАРЕЗ – по-бърз от светлина	51
ОЛИВИЕ МЕСИЕН – чистият устрем	61
ПИЕР ШЕФЕР – алхимикът на звуците	81
ПИЕР БУЛЕЗ – бащата пророк	91
ЛУЧАНО БЕРИО – лабиринтът на неназовимото	105
КАРЛХАЙНЦ ЩОКХАУЗЕН – рицарят на универсума	117
СЪЗВЕЗДИЕТО	135
РОБЪРТ МУГ – ръката на провидението	137
ДЖОН КЕЙДЖ – ловецът на тишини	140
ЯНИС КСЕНАКИС – архитектът на случайността	146
ЛУИДЖИ НОНО – в илюзията на утопията	151
ЧЕТИРИМАТА МУСКЕТАРИ И КОСМОСЪТ	157
ДЖОРДЖО МОРОДЕР – неостаряващият глас	158
ЖАН-МИШЕЛ ЖАР – кислород на милиони гълтки	163
ВАНГЕЛИС – самоукият бог	173
ИСаО ТОМИТА – сказание за облака	181

Част втора
БЪЛГАРИЯ И ТАЙНИЯТ АВАНГАРД / 187

Част трета
ЕДНО РАЗЛИЧНО ХИЛЯДОЛЕТИЕ / 281

НОВИЯТ „ТИТАНИК“	283
РОБОТИ ИЛИ ХОРА	285
ОБЛЕЧЕНИ В МУЗИКА	288
СИМО ЛАЗАРОВ и паралелният свят	291
ГОСПОДАРЯТ НА ТЕМБРИТЕ	300
КАТО НА КРИЛЕ	329
БЛАГОДАРНОСТИ	331

ПРИЛОЖЕНИЯ / 333

СИМО ЛАЗАРОВ – ЖИВОТ В ДАТИ	335
ДИСКОГРАФИЯ	338
МУЗИКА ОТ ДИСКА <i>THE BEST OF SIMO LAZAROV</i> , приложен към книгата	345
SUMMARY OF THE BOOK	346
ABOUT THE AUTHOR	348

И НДК-ТО ЗАПАЛИ, ЗА ДА НИ СГРЕЕ

(ВМЕСТО ПРЕДГОВОР)

Разлиствам страниците на тази книга, потапям се в спомени, във времето, в историята, в животите на хората, белязали пътя на музикалния авангард. Години наред съм чел за основоположниците на електронната музика, слушал съм експериментите и завършените им творби, коментирали сме и сме се радвали на техните технически и музикантски нововъведения.

А у нас познавам Симо Лазаров най-дълго от всекиго, от самото си раждане, знам и съм бил свидетел и понякога участник във всичките му начинания в областта на електронната музика и не само там. Но когато чета завладяващата книга на Силвия Стефанова, съм обхванат от тръпката на откривателя, който отново преживява познатите неща като нови...

Бях в казармата, с много зор си издействах отпуска, за да мога да присъствам на дипломната защита на Симо в Машинно-електротехническият институт (МЕИ) – „Електронен орган „Елор“. Силно притеснен, седнах на чина в малката зала, на катедрата седеше комисията, до нея беше органът. След представянето на схемите и отговорите на въпросите Симо започна да свири. „Токата и fuga“ от Бах, после някои предкласически неща, няколко джазови стандарта, някои популярни мелодии. Преди всичко беше важно да се представи широката регистратура на органа, както и неговите възможности. Пред очите ми вървеше като на филм периодът ни в Прага, когато в църквата изумени слушахме световни органисти, записвахме ги с ролкови магнетофони и об-

съждахме звука и начина им на изпълнение. Не можех тогава и да допусна, че пет години по-късно, ето така, от нищото, ще изникне устройство, конструирано от брат ми, с огромни възможности и новаторски технически решения, което ще има същия звук като органите в пражките църкви.

Помня, че на защитата бях дошъл с перука. През онези години, за да унижат и без това потиснатото ни самочувствие в казармата, по града ходеха комендантски шайки, които проверяваха дали остриганите цивилни не са случайно войници в отпуската и ако бяха, често ги тикваха в ареста. В МЕИ-то тогава, в малката зала, така бях развълнуван и притеснен дали Симо няма да сбърка някой тон от партитурата, дали някой транзистор от органа няма да изгърми в топлината, дали техничарите професори, неразбиращи от музика, няма да го скъсат, че чак перуката ми се изпоти. Нямахше нужда от опасения – написаха му „6+“. Още тогава ми стана ясно, че Симо Лазаров ще тръгне по пътя на музицирането, но не по обикновения път. Знаех стила му на работа и на мислене, множеството технически нововъведения, които направи вкъщи – телефонен секретар, невиджано дотогава чудо, автомат за бонбони като мелничка, първата в махалата електрическа китара, която свири и до днес, команден пулт за управление на електричеството на цялата къща. Присъствах и на всички часове с репетиции и свирене, много пъти и заедно с акордеонни оркестри, в триа, с много групи и състави. През 1969 г. създадохме първия клуб за почитатели на биг бийта. Там изнасяхме лекции, запалени от светлината на чешките събития, които преди това бяхме преживели. Още през 1973 г. вече знаех, ще се случи някаква кариера за Симо, но такава, която не е точно начертаната пред музиканта или инженера. Знаех, че се ражда ново явление, тогава нямахме много информация, затова представата ми беше в посока Кийт Емерсън, Рик Уейкман, Майк Олдфийлд. Прибрах се обратно в казармата, където месеци наред съвойниците ми изживяваха в мрака разказите ми за Онзи ден, когато Органът засвири „Токата и фуга“ от Бах в МЕИ-то, а после с брат ми след изпита-концерт с часове носехме „Елор 275“ и го прибрахме в един полуразбит москвич...

Имахме радио „Тесла“, на него слушахме и богато коментирахме всички хитпаради на рейдио „Лаксемберг“ (не знаехме тогава английски, но наподобявахме чутото, както и текстовете на песните). Баща ни, който беше с изключителен музикален слух и вкус и знаеше цялата класика наизуст, със снизхождение ни оставяше да слушаме недотам качествените изпълнения (напълно го разбирам днес), но обичаше и уважаваше всичко от новата музика, което беше на ниво – „Бийтълс“, „Прокъл Харъм“, Емерсън.

Един ден от сутринта ни напомни, че вечерта ще има концерт по радиото, който непременно трябва да чуем – „Турангалила“ на Оливие Месиен, изпълнена на онд мартено* в зала „България“. Седнахме около радиото, не ми хареса нищо от това, което чух – явно не бях дорасъл за този вид музика. Бях много учуден как баща ни, с класическо музикално образование, вещо коментира абстрактните звуци, излизащи от старата „Тесла“. Каза, че макар и да е друга, това явно ще е бъдещата симфонична музика...

През 1981 г. България честваше 1300 години от основаването на своята държавност. В Чехословакия ще има фестивал, за който трескаво търся подходяща тема. Чувам написаната от брат ми поп сюита „Да бъде музика“ в изпълнение на известната тогава група „Везни“, където той свири. За секунди решавам проблема – това е нашата тема за фестивала. Не ме интересува, че музиката тук е разглеждана, обсъждана, прошнурована и пронумерована от много комисии, които и досега не знам по какви критерии се произнасят. Взимам плейбека на попсиюитата, написвам сценария, но представата е да е с хореография, решена като балет, макар и не съвсем. От Яначковия театър в Бърно се свързвам с главния им хореограф Огон, който, след като чува сюитата, изключително модерна за времето си, а даже и сега – като звук, теми и изпълнение, – веднага казва: „Дайте ми такива музика, на

---

* Ondes Martenot („музикални вълни“) е електронен музикален инструмент, конструиран през 1928 г. от френския изобретател Морис Мартено.

това да правя постановки, не само на Яначек!“ С него направихме представлението, след наградата заминахме – вече и с брат ми Симо – за Берлин, където също взехме първа награда на фестивала, а после се игра и в София. А музиката, мисля, че още не беше одобрена от комисия с председатели, зам.-председатели, подпредседатели, отговорници по културномасовата работа и т.н., и т.н. ...

В НДК представяхме трилогията на Симо „Космически кръговрат“, „Небесни сфери“ и „Настъплението на киборгите“. Само там можеше да се постави такова мащабно и зрелищно шоу, в което се използваша прожекции на филми, балет, каратисти, светлинни и пиротехнически ефекти, нов и могъщ звук, изцяло нов поглед върху концептуалното мултимедийно изкуство. Разбира се, не почнахме веднага в НДК, още от началото на 80-те правехме първи опити за мултимедия, звук, балет, идеи и концепции, видени на концертите на велики световни групи на живо. Разликата беше, че ентусиазмът ни тогава беше съпоставим, а може би и по-голям от този на великите групи, а идеите в главите ни сигурно толкова мащабни... Но техническата база, невъзможните ограничения на неограничените ни възможности не позволяваха нашите първи концерти – под наслова „СИНТИ шоу“ – да достигнат образците си. Репетирахме вкъщи, помня, че балетистът, който трябваше да се появи от облак пушек с кълбо, при тренировките у нас се засилваше от вратата на стаята и се изправяше на балкона, където уж би трябвало да е средата на сцената. А при един от концертите във Варна в Двореца на културата въпреки уговорения светлинен сигнал се появи погрешно в паузата между две части. Изигра си номера, а аз се помъчих да замажа ситуацията с игра на светлините по сцената, така че едва ли някой освен изпотените, ужасени и напрегнати ние от шоуто разбра за неговата грешка. Разбира се, там, в НДК, бяхме вече на друго ниво. Дълги репетиции поотделно, после на сцена, огромен екип от оператори, озвучители, осветители, балетисти, каратисти, певци, към всичко това доста сложен текст за сценарий, който трябваше да бъде ясно подаден като послание – на-

прежение дни наред. Симо, известен с организаторските си способности, се грижеше непрекъснато за екипа си – от идването на репетиция и намирането на безброй кафета (вьетнамско или никарагуанско тогава) в пластмасови чашки до изправността на уредбите и инструментите. Всичко беше под контрол.

На премиерата се появява пред режисьорската кабина Хачо Бояджиев, който оглежда всичко подготвено в залата. Хората бяха седнали и прииждаха все повече и повече, поглежда той към мен, който, прегракнал и с висок пулс, чакам да почнем след минутка-две, и се провиква през половината зала: „Как е, въртиш ли плейбека?“ Не можеше и да допусне като професионален режисьор, че някой може да рискува и да свири на живо, да не говорим колко е трудно това. След първата част, в почивката, още по-изпотен, отивам при него и го питам „Как е?“, а той с уважение казва: „Не вярвах, че ще направите всичко това.“ Аз, разбира се, му отговарям: „То сега тепърва започва.“ (Така беше наистина, във втората част и финала имаше и пиротехника, лазери, вдигане на участниците с кулокран, прожекция на 70 мм филм на огромен екран и т.н.) И после му казвам: „А нашата музика не е на плейбек, тя е в сърцето на сцената, сърцето и главата на Симо!“

После в НДК имахме над 20 концерта, винаги напълно разпродадени. Така беше у нас тогава, show must go on, Фреди още не беше измислил парчето, а ние го преживявахме. У нас, в мрака, където с много зор, любов, инат, радост, умение, бягане, репетиции, талант правехме големите неща. А малките – като например да си купим банани – не бяха възможни, може би защото все пак не бяхме бананова република...

От всички концерти, преживени заедно със Симо, не мога да не спомена тези два:

Бяха години на политизиране на масите, всички излизаха по площадите и искаха да се чуе гласът им, всеки воюваше за своята правда, а идеята беше през 1991 г. да се направи концерт, безплатен, който да обедини някак си хората, да се свържат около една идея – да сме по-добри заради музиката, заради нещата, които

не сме загубили. Кръстихме го „Коледа в небето“ и през декември, в парка пред НДК, го направихме. С огромна по мащабите си пиротехника, с озвучаване от всички приятелски фирми, със светлини, които можеха да се използват и в най-големите „ореп аир“ концерти. За нещастие ни сполетя невероятен студ, минус много градуси, на сцената свирят и децата ни, добре облечени, а Симо – с челенка заради студа и с ръкавици – свири и внимава да е в непрекъснато движение, за да не замръзне. Разхождам се из публиката, гледам усмихнати за пръв път от много време лица, виждам хора, които си духат на ръцете и подскачат, за да се сгреят. Имаше около 10 000 щастливи човека. По цялото НДК се стичат пиротехники – падащи кълба, студен огън, ракети в небето, всичко на максимум. Един познат ме дърпа и казва: „Много съм му благодарен на Симо. И НДК-то запали, за да ни сгрее душите!“

Попреходихме гладните години, не знаехме, че се задава нова интрига на смяна на властта и Жан-Валжановите събития. Живеехме в мечтите за наистина истински неща, които трябваше да постигнем вече сами. През 1995 г. уговаряме в община Бургас как да стане най-големият за града дотогава „ореп аир“ концерт „Море и музика“. За целта ще ни трябват корабчета, имаме и специални изисквания за звук, за разполагане на тон колоните по моста на такова разстояние, че да няма закъснение на звука. Имаме специални изисквания и към апаратурите за звук. За първи път се прави озвучаване на такова разстояние навътре в морето, докато публиката е на брега, над и по плажа. Всичко е в ход, до обед специалистите от местните фирми подготвят тон колоните по моста, подреждат всичко за звуковата репетиция в ранния следобед. И изведнъж – торнадо! Никога в Бургас не е имало такова явление, но преди концерта се появява един приличащ на фонтан гейзер, който се върти в морето, приближава се към моста и пред изумените ни очи колоните започват да падат една след друга във водата! За по-малко от пет минути мостът беше изпразнен, ние търкахме очи и не можехме да пророним и дума. До вечерта водолази вадиха колони от морето, някак си ги пооправиха, подредиха и без репетиция на звука вечерта кон-

церът тръгна. Отгоре на това се изля огромна дъжд, публиката обаче остана докрай и хората още си спомнят за този концерт в Бургас. После, след концерта, както винаги, се събираме за коментари. Оказа се, че през цялото време сцената е била мокра, синтезаторите и мишпултовете под напрежение и на няколко пъти Симо е получавал токов удар! Но всичко се забравя – show must go on! През цялото съществуване и концертна дейност на „Синти АВБ“ се говореше за музика, за форми, за идоли и за посоки. Не за пари или хонорари. И това е най-характерното за Симо – винаги иновативен, винаги устремен, винаги с нови идеи и невиджана мотивация за нови неща...

А Силвия е усетила духа на тези хора. Защото електронната музика е не просто музика, а пластично възприятие на света. Не става въпрос само за свирене на синтезатор или за технически изяви в някакъв стил, дали прогресив рок, джаз рок или нещо друго. Говорим за философия. За цялостно виждане на света в техническо-музикално-философски аспект. То отличава тази група изпълнители и композитори от общоприетите изисквания и очаквания към музикантите. Говорим за определяне и самоопределяне в калейдоскопа на времето, за оцеляването и ролята на бунтарите в историята. Книгата е написана поетично, аналитично, с точно журналистическо перо, с много факти, дати, уточнения, паралели и препратки. Тя е смела, открита, емоционална и поетична.

Емил Лазаров
Прага, 17.08.2018 г.